

ПО-22 ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї

Робоча програма навчальної дисципліни (Силлабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	Перший (бакалаврський)
Галузь знань	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність	053 Психологія
Освітня програма	Прикладна психологія
Статус дисципліни	Нормативна
Форма навчання	Очна (денна) / дистанційна / змішана
Рік підготовки, семестр	3 курс, 6 семестр
Обсяг дисципліни, розподіл годин за аудиторними заняттями і самостійною роботою	3 кредити ЕКТС / 90 годин лекції – 14 годин, семінарські – 28 годин, самостійна робота – 48 годин
Семестровий контроль/ контрольні заходи	Залік / модульна контрольна робота
Розклад занять	https://my.kpi.ua та https://schedule.kpi.ua
Мова викладання	Українська
Інформація про керівника курсу / викладачів	Винославська Олена Василівна, професор кафедри психології та педагогіки https://psy.kpi.ua/vikladachi/
Розміщення курсу	https://classroom.google.com/c/NzU3MDY5MDU0NzI3?cjc=ktccns7

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Психологія сім'ї – розділ психологічної науки, який вивчає сутність та еволюцію подружньо-сімейних відносин, особливості їх виникнення, становлення, стабілізацію і розпад, що описує характеристики сім'ї в історичному, соціально-психологічному та індивідуально-психологічному контекстах, розглядаючи емоційну і функціональну специфіку стосунків між членами сім'ї.

Предметом навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» є вивчення сім'ї як особливої системи, що характеризується циклічністю процесів становлення і розвитку подружніх і дитячо-батьківських стосунків. Опанування навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» сприятиме ознайомленню здобувачів вищої освіти із психологічними особливостями сучасної сім'ї, об'єктивними і суб'єктивними умовами її розвитку.

Відповідно до вимог освітньо-професійної програми **метою дисципліни** є формування у здобувачів вищої освіти:

Загальних компетентностей:

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях (ЗК 1);
- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності (ЗК 2);
- Здатність бути критичним і самокритичним (ЗК 5);
- Здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК 6)
- Здатність генерувати нові ідеї (креативність) (ЗК 7)
- Навички міжособистісної взаємодії (ЗК 8)
- Здатність працювати в команді (ЗК 9);
- Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів) (ЗК 12);
- Здатність та готовність впроваджувати наукові основи та рекомендації щодо сучасної життєдіяльності, засоби фізичного, психічного, психологічного і духовного розвитку особистості й самовдосконалення (ЗК 13);
- Здатність до саморозвитку на основі рефлексії та саморегулювання (ЗК 14);

Фахових компетентностей:

- Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології (ФК 1);
- Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (ФК 3);
- Здатність використовувати валідний та надійний психодіагностичний інструментарій (ФК 5);
- Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації (ФК 7);
- Здатність організовувати та надавати психологічну допомогу (індивідуальну та групову)(ФК 8);
- Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну діяльність відповідно до запиту (ФК 9);
- Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку (ФК 11);
- Здатність використовувати теоретичні знання для розробки, впровадження та використання нових методів психодіагностики, корекції, консультування (ФК 12);
- Здатність застосовувати знання теорій лідерства та моделей побудови кар'єри в практичній реалізації свого лідерського потенціалу та професійній діяльності (ФК 13);
- Здатність здійснювати психологічний вплив з метою оптимізації психічного функціонування індивіда або групи (ФК 15);

Після засвоєння навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» студенти мають продемонструвати такі **програмні результати навчання:**

- Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання ефективність власних дій (ПРН1);
- Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань (ПРН2);
- Обирати та застосовувати валідний та надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги (ПРН5);
- Складати та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (ПРН11);
- Складати та реалізовувати програму психопрофілактичних і просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника (ПРН12);
- Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності (ПРН13);
- Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку (ПРН15);
- Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога (ПРН16);
- Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним і демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності (ПРН17);
- Планувати та організовувати спільну інтелектуальну діяльність у ході вирішення прикладних завдань (ПРН19);
- Керувати процесами коригуючого впливу в ході психологічних консультацій (ПРН21);
- Координувати організацію спільної діяльності, що, в кінцевому рахунку, дозволяє впливати на самоорганізацію і саморозвиток суб'єктів цієї діяльності (ПРН22).

Комунікація з викладачем можлива та заохочуватиметься на навчальних заняттях, а також у межах консультацій з викладачем, які проводяться за графіком, доступним на сайті кафедри психології та педагогіки, але викладач сам призначає студентам час консультації в індивідуальному порядку. До того ж для більш ефективної комунікації з метою розуміння структури навчальної дисципліни та засвоєння матеріалу використовується електронна пошта, месенджер Telegram та ін.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Для вивчення дисципліни студенту бажано мати навички використання текстового редактора на комп'ютері, навички роботи з електронними базами наукових інститутів та бібліотек.

Навчальна дисципліна має міждисциплінарний характер та інтегрує знання з інших освітніх і наукових галузей: філософії, історії тощо. За структурно-логічною схемою програми підготовки фахівця дана навчальна дисципліна тісно пов'язана з іншими дисциплінами: «Соціальна психологія», «Основи психодіагностики», «Основи психокорекції», «Патопсихологія», «Психологія конфлікту» і «Теорія і практика психологічного тренінгу».

Дисципліна перебуває у певному зв'язку з іншими дисциплінами соціально-логіко-гуманітарного блоку, що створюють загальну світоглядну і методологічну основу для сприйняття студентами змісту пропонованої дисципліни.

Вивчення дисципліни дозволить ефективніше опановувати дисципліни магістерського рівня.

3. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

Назви розділів і тем	Кількість годин			
	Всього	у тому числі		
		Лекції	Семінарські (практичні)	СРС
1	2	3	4	5
Розділ 1. Психологічні особливості сучасної сім'ї				
Тема 1.1. Сім'я як соціально-психологічний феномен	12	2	4	6
Тема 1.2. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї	12	2	4	6
Тема 1.3. Сім'я та її вплив на формування особистості дитини	12	2	4	6
Тема 1.4. Спілкування в сім'ї	12	2	4	6
Тема 1.5. Сімейні конфлікти	12	2	4	6
Розділ 2. Сімейне консультування та психотерапія				
Тема 2.1. Психологічна діагностика сім'ї	12	2	4	6
Тема 2.2. Психологічна корекція сімейних стосунків	12	2	4	6
Підготовка до модульної контрольної роботи і заліку	6	-	-	6
Всього годин	90	14	28	48

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з:

4.1. Базова література

1. Психології сім'ї: конспект лекцій / Ірина Ушакова – Х.: НУЦЗУ, 2019. – 90 с.
2. Психологія сім'ї: підручник / за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2021. 278 с.
3. Седих К.В. Психологія сім'ї: навчальний посібник. Київ, ВЦ «Академія», 2015. 192 с.
4. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї: навчальний посібник. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
5. Соціальна психологія: навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Волянчук, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Сербова, О. Л. Туриніна, О. В. Москаленко, С. О. Хілько, В. О. Чумаков. 2-е вид., перероб. та допов. Київ, КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2024. 594 с. <https://ela.kpi.ua/items/c047fef0-8cdb-46fa-aa4c-c7b4e6a41250>

4.2. Допоміжна література

1. Байер, О.О., Глушко О.І. Актуальні питання психології сім'ї [Текст]. Дніпро, РВВ ДНУ, 2020. 44 с.
2. Барнс Р. Як вітчим стати батьком. Львів: Свічадо, 2014. 190с.
3. Марценюк М.О. Опорний конспект лекцій з курсу «Психологія сім'ї» для студентів напряму підготовки 6.030103 «Практична психологія». Мукачеве: Вид-во МДУ, 2016. 94 с.
4. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молоді сім'ї [Текст]: монографія. Луцьк, Вежа-Друк, 2018. 235 с.
5. Посвістак О. А. Становлення психології сім'ї як науки. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць КІНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*; за ред. С. Максименка. Кам'янець-Подільський, Аксіома, 2015. Вип. 30. С. 564–573.
6. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі: навчально-наочний підручник / за заг. ред. О. М. Цільмак. Київ, Видавництво Ліра-К, 2020. 266 с. з іл.
7. Сатир В. Психотерапія сім'ї / Пер з англ. 2018. 280 с.
8. Седих К.В. Психологія сім'ї: навч.посіб. Полтава, 2014. 259 с.
9. Теорія і технології застосування сучасних підходів до психотерапії у вітчизняних соціокультурних умовах. Монографія [у співавторстві] / За ред. З.Г. Кісарчук. Київ-Кіровоград, Імекс-ЛТД, 2014. 268 с.
10. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст]: навч.посіб. Луцьк, Вежа-Друк, 2015. 364 с
11. Children and parents: media use and attitudes report, 2015. (Retrieved May 15, 2024 from www.ofcom.org.uk/data/assets/pdf_file/0024/78513/childrens_parents_nov2015.pdf).
12. Danby S.J., Fler M., Davidson C., Hatzigianni M. (eds.). Digital Childhoods: Technologies and Children's Everyday Lives. Springer, 2018. Vol. 22. 1287 p.

4.3. Інтернет ресурси:

<https://netphilosofia.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/09/unit-2.pdf>
<https://glb-veselka.dytsadok.org.ua/testopituvalnik-batkivske-stavlennya-17-24-56-01-07-2021/>
<https://studfile.net/preview/8412657/>
<https://studfile.net/preview/8412655/>

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Денна форма

5.1 Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
Лекція 1	Тема 1.1. СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН Соціально-психологічна сутність сім'ї та її структура. Специфіка сім'ї як соціальнопсихологічного феномену. Психологічний аналіз функцій сім'ї. Типологія сімей. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї. Психологічні особливості етапів життєдіяльності сім'ї.

	Завдання на СРС: Дати відповіді на запитання: 1. Розкрийте відмінності сім'ї від інших малих соціальних груп. 2. Визначте основні функції сім'ї. 3. Охарактеризуйте тенденції розвитку сучасної сім'ї.
Лекція 2	Тема 1.2. ПРОБЛЕМИ СТАБІЛЬНОСТІ ШЛЮБУ І СІМ'Ї Проблеми стабільного шлюбу і сім'ї. Співвідношення понять «шлюб» і «сім'я». Фактори стабільності шлюбу і сім'ї. Роль подружньої сумісності в підтримці стабільності шлюбу. Сутність поняття «психологічне здоров'я сім'ї». Завдання на СРС: Дати відповіді на запитання: 1. Поясніть, як співвідносяться поняття "шлюб" і "сім'я", "любов" і "шлюб". 2. Які фактори, на вашу думку, зумовлюють стабільність шлюбу і сім'ї? 3. Охарактеризуйте компоненти готовності до шлюбу і сімейного життя.
Лекція 3	Тема 1.3. СІМ'Я ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей. Особливості стилів сімейного виховання. Взаємозв'язок стилів сімейного виховання і особливостей становлення особистості дитини. Завдання на СРС: Дати відповіді на запитання: 1. Поясніть роль сім'ї у становленні особистості дитини. 2. Розкрийте психологічні механізми впливу батьків на дітей. 3. Проаналізуйте відомі вам стилі сімейного виховання.
Лекція 4	Тема 1.4. СПІЛКУВАННЯ В СІМ'Ї Різноманіття подружнього спілкування. Типові прояви та базові закономірності подружнього спілкування. Ризики та загрози для подружнього спілкування. Особливості вербального і невербального спілкування в сім'ї. Характеристика дитячо-батьківського спілкування. Завдання на СРС: Дати відповіді на запитання: 1. У чому полягає сутність інтимно-особистісного, або довірливого, спілкування? 2. Сформулюйте диференціальні характеристики психології чоловіків і жінок, які визначають сприятливий сімейний психологічний клімат. 3. Визначте результативні поведінкові стратегії в сімейному спілкуванні.
Лекція 5	Тема 1.5. СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ Сімейні конфлікти та їх характеристика. Види сімейних конфліктів. Мотивація сімейних. Характеристика конфліктів та їх причини. Моделі поведінки в сімейних конфліктах. Конфлікти батьків і дітей. Неблагополучні сім'ї. Процеси дестабілізації та розпаду родинно-шлюбних стосунків. Ревнощі та сімейна зрада. Профілактика та подолання конфліктів між подружжям. Завдання на СРС: Дати відповіді на запитання: 1. Дайте визначення поняттю “сімейний конфлікт”. 2. Опишіть види сімейних конфліктів. 3. Охарактеризуйте моделі поведінки у сімейних конфліктах.

Лекція 6	Тема 2.1. ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА СІМ'Ї Мета і завдання діагностики сім'ї. Підходи у психодіагностиці сім'ї. Методи психодіагностичного вивчення сім'ї. Параметри діагностики подружніх стосунків і відповідні методики. Особливості психологічної діагностики сім'ї з проблемною дитиною. Особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального і системного підходів. Завдання на СРС: Дати відповіді на запитання: 1. Визначте цілі і завдання психологічної діагностики сім'ї. 2. Охарактеризуйте підходи до психологічної діагностики сім'ї 3. Поясніть, якими методами і методиками можна визначити рівень подружньої сумісності?
Лекція 7	Тема 2.2. ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ Відмітні риси психологічного консультування і психотерапії. Принципи психологічного консультування сім'ї. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків. Особливості використання методів і прийомів сімейного консультування. Доцільність застосування сімейної психотерапії. Принципи і стадії процесу сімейної психотерапії на основі різних підходів. Завдання на СРС: Дати письмові відповіді на запитання: Розкрийте цілі і завдання психологічної допомоги сім'ї. 1. Поясніть, у чому полягають подібність і розбіжності процесів психологічного консультування і психотерапії сім'ї. 2. Дайте характеристику принципів сімейного психологічного консультування.

5.2. Семінарські заняття

Основним завданням циклу семінарських занять є формування у студентів:

- розуміння теоретичного матеріалу;
- вміння формувати самостійні судження, відстоювати власні погляди, аргументуючи їх на основі наукових фактів;
- умінь та навичок самостійної роботи з підготовки до безпосередньої участі в семінарі-обговоренні.

№ з/п	Назва теми семінару та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
Семінар 1	Тема 1.1. СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання студентів про соціально-психологічну сутність сім'ї та основні тенденції її розвитку. Питання для обговорення: Соціально-психологічна сутність сім'ї та її структура. Специфіка сім'ї як соціальнопсихологічного феномену. Психологічний аналіз функцій сім'ї. Типологія сімей. Основні тенденції розвитку сучасної сім'ї. Психологічні особливості етапів життєдіяльності сім'ї. Завдання на самостійну роботу студентів: 1. Чи існує, на вашу думку, провідна функція сім'ї? Відповідь обґрунтуйте. 2. Поясніть, які типи родин виділяють за демографічною ознакою, а які – за розподілом ролей. 3. Чи можна стверджувати, що сучасна сім'я перебуває у кризовому стані?

Семінар 2	Тема 1.2. ПРОБЛЕМИ СТАБІЛЬНОСТІ ШЛЮБУ І СІМ'Ї <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання студентами основних сучасних проблем шлюбу і сім'ї. Питання для обговорення: Проблеми стабільного шлюбу і сім'ї. Співвідношення понять «шлюб» і «сім'я». Фактори стабільності шлюбу і сім'ї. Роль подружньої сумісності в підтримці стабільності шлюбу. Сутність поняття «психологічне здоров'я сім'ї». Завдання на самостійну роботу студентів: 1. Як мотивація шлюбно-сімейних стосунків впливає на задоволеність шлюбом? 2. Охарактеризуйте рівні подружньої сумісності. 3. Складові етико-психологічної готовності до шлюбу.
Семінар 3	Тема 1.3. СІМ'Я ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання студентів про роль сім'ї у формуванні особистості дитини. Питання для обговорення: Роль сім'ї в соціалізації дитини. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на дітей. Особливості стилів сімейного виховання. Взаємозв'язок стилів сімейного виховання і особливостей становлення особистості дитини. Завдання на самостійну роботу студентів: 1. Чи можна, на вашу думку, вивести з особистісних характеристик батьків чи методів їхнього виховання конкретні властивості особистості дитини? Відповідь обґрунтуйте. 2. Поясніть причини неадекватного ставлення батьків до дитини. Наведіть приклади. 3. Прокоментуйте, як неадекватне ставлення до дитини спричиняє відхилення в її психічному й особистісному розвитку?
Семінар 4	Тема 1.4. СПІЛКУВАННЯ В СІМ'Ї <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання студентів щодо особливостей вербальних і невербальних комунікацій між членами сім'ї. Питання для обговорення: Різноманіття подружнього спілкування. Типові прояви та базові закономірності подружнього спілкування. Ризики та загрози для подружнього спілкування. Особливості вербального і невербального спілкування в сім'ї. Характеристика дитячо-батьківського спілкування. Завдання на самостійну роботу студентів: 1. Поясніть, яке смислове призначення невербальних засобів для розвитку вмінь спілкуватися? 2. Сформулюйте переваги і недоліки маніпулятивного спілкування у сімейних взаєминах. 3. Прокоментуйте значущість експресії для сімейного спілкування
Семінар 5	Тема 1.5. СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання студентів щодо причин виникнення конфліктів та агресивної поведінки в сім'ї, а також шляхів подолання конфліктів між подружжям.

	Питання для обговорення: Сімейні конфлікти та їх характеристика. Види сімейних конфліктів. Мотивація сімейних конфліктів та їх причини. Моделі поведінки в сімейних конфліктах. Конфлікти батьків і дітей. Неблагополучні сім'ї. Процеси дестабілізації та розпаду родинно-шлюбних стосунків. Ревнощі та сімейна зрада. Завдання на самостійну роботу студентів: 1. Проаналізуйте динаміку сімейного конфлікту. 2. Наведіть приклади фізичної і вербальної агресії у конфліктах батьків і дітей. 3. Охарактеризуйте поняття ревнощів. 4. Які форми агресії ви вважаєте небезпечними для подружніх взаємин?
Семінар 6	Тема 2.1. ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА СІМ'Ї <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання студентів щодо мети, завдань, методів і особливостей психодіагностичного вивчення сім'ї. Питання для обговорення: Мета і завдання діагностики сім'ї. Підходи у психодіагностиці сім'ї. Методи психодіагностичного вивчення сім'ї. Параметри діагностики подружніх стосунків і відповідні методики. Особливості психологічної діагностики сім'ї з проблемною дитиною. Особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального підходу. Особливості психологічної діагностики сім'ї на основі системного підходу. Завдання на самостійну роботу студентів: 1. Поясніть, за допомогою яких відомих вам методик можна визначити особливості взаємин у сім'ї. 2. Прокоментуйте методики що застосовуються для психодіагностики стилів сімейного виховання. 3. Порівняйте особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального і сімейного підходів. 4. Які методи психодіагностики сім'ї як системи ви вважаєте найдоцільнішими?
Семінар 7	Тема 2.2. ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання студентів щодо принципів психологічного консультування, а також особливостей використання методів і прийомів сімейного консультування. Питання для обговорення: Відмітні риси психологічного консультування і психотерапії. Принципи психологічного консультування сім'ї. Механізми психологічної корекції сімейних стосунків. Особливості використання методів і прийомів сімейного консультування. Доцільність застосування сімейної психотерапії. Принципи і стадії процесу сімейної психотерапії на основі різних підходів. Завдання на самостійну роботу студентів: 1. Поясніть, у чому полягає специфіка методів психологічного консультування сім'ї порівняно з методом психологічного консультування з інших проблем. 2. Здійсніть аналіз етапів психологічного консультування сім'ї за характером і тривалістю консультації. 3. Якою, на вашу думку, є кінцева мета сімейного психотерапевтичного процесу?

5.3.Практичні заняття

Робота на практичних заняттях сприяє ознайомленню студентів з методами психодіагностичного вивчення сім'ї та психологічної корекції сімейних стосунків на основі різних підходів.

№ з/п	Назва теми практичного заняття та перелік основних завдань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)
Практичне заняття 1.	Тема 1.1. СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН <i>Мета:</i> навчитися досліджувати взаємини і психологічний клімат в сім'ї. П л а н з а н я т т я 1.Виконання студентами психологічної вправи "Сімейне коло". 2.Дослідження особливостей взаємин у сім'ях за допомогою тесту "Визначення психологічного клімату в сім'ї" https://www.calameo.com/books/007290920943cdaa8c0fb 3.Обговорення результатів.
Практичне заняття 2	Тема 1.2. ПРОБЛЕМИ СТАБІЛЬНОСТІ ШЛЮБУ І СІМ'Ї <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання й уміння студентів щодо дослідження сімейних цінностей і рольових установок. П л а н з а н я т т я 1.Виконання студентами психологічної вправи "Рольові функції жінки в сучасній сім'ї". 2.Дослідження узгодженості сімейних цінностей і рольових установок у вашій (чи іншій) подружній парі за допомогою опитувальника "Рольові очікування й домагання в шлюбі" https://studfile.net/preview/8412657/ 3.Обговорення результатів.
Практичне заняття 3.	Тема 1.3. СІМ'Я ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання й уміння студентів щодо поліпшення сімейних відносин батьків і дітей. П л а н з а н я т т я 1.Аналіз конкретної ситуації щодо етичного виховання в сім'ї. 2.Дослідження особливостей процесу виховання в сім'ї за методикою "Тест-опитувальник батьківського ставлення". Якщо виявите відхилення у вихованні дітей, зазначте їх тип і можливі причини порушення процесу виховання. https://glb-veselka.dytsadok.org.ua/testopituvalnik-batkivske-stavlennya-17-24-56-01-07-2021/ 3.Обговорення результатів.
Практичне заняття 4.	Тема 1.4. СПІЛКУВАННЯ В СІМ'Ї <i>Мета:</i> розвинути уміння студентів аналізувати свої слабкі сторони як учасника спілкування в сім'ї й об'єктивно оцінювати проблеми сімейних взаємовідносин. П л а н з а н я т т я 1.Виконання студентами психологічної вправи "Визначення провідної модальності спілкування". Формулювання рекомендацій щодо налагодження продуктивного спілкування в сім'ї. 2.Робота з тестом "Як позбутися агресивності вдома (в сім'ї)". Формулювання рекомендацій щодо виходу з агресивного стану. 3.Обговорення результатів.

Практичне заняття 5.	Тема 1.5. СІМЕЙНІ КОНФЛІКТИ <i>Мета:</i> закріпити знання й розвинути уміння студентів щодо профілактики та подолання сімейних конфліктів. П л а н з а н я т т я 1.Участь студентів у соціально-психологічному тренінгу "Аналіз і розв'язання сімейних конфліктів". Формулювання рекомендацій щодо налагодження продуктивного спілкування в сім'ї. 2.Психологічна вправа "Профілактика фізичної агресії в конфліктах батьків і дітей". 3.Обговорення результатів.
Практичне заняття 6	Тема 2.1. ПСИХОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА СІМ'Ї <i>Мета:</i> систематизувати та закріпити знання й уміння студентів щодо застосування методів і прийомів психологічної діагностики сім'ї. П л а н з а н я т т я 1.Психологічна вправа "Ідеальні батьки очима дітей", спрямована на покращення взаєморозуміння між батьками і дітьми. 2.Аналіз конкретної ситуації "Гендерні стереотипи у відносинах чоловіків і жінок". 3.Обговорення результатів.
Практичне заняття 7	Тема 2.2. ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ <i>Мета:</i> закріпити уміння студентів застосовувати різні методики і прийоми в процесі психологічної корекції сімейних стосунків. П л а н з а н я т т я 1.Складання і аналіз схеми психологічного консультування сім'ї. 2.Ознайомлення студентів з особливостями застосування в психологічній корекції сімейних стосунків методики "Розстановка фігур" (Family System Test (FAST), Thomas M. Gehring et al.) 3.Обговорення результатів.

6. Самостійна робота студента

Студенти самостійно опрацьовують питання семінарських (практичних) занять, які не увійшли в матеріали лекцій.

Політика та контроль

7. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

При викладанні дисципліни семестровий рейтинг студента формують: робота на семінарах і практичних заняттях, вчасна здача відповідей на завдання модульної контрольної роботи. Штрафних балів з дисципліни не передбачається.

Відвідуваність і виконання завдань

Студентам важливо відвідувати лекції, оскільки на них висвітлюватиметься систематизований навчальний матеріал в обсязі, достатньому для опанування ними навчальної дисципліни, що надасть їм змогу краще підготуватись до семінарських (практичних) занять і в цілому опанувати дану дисципліну. Відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь студента на семінарських (практичних) заняттях є обов'язковою. Пропуск семінарського (практичного) заняття не дає можливість отримати студенту бали у семестровий рейтинг. Разом з тим, студент, який пропустив семінарські заняття з поважної причини і має необхідний документ, що підтверджує відсутність (наприклад, довідку від лікаря), може здати

підготовлену доповідь (виконану тест-вправу) викладачу під час консультацій або під час перерви у навчальному занятті і отримати не більше половини максимального вагового балу, який передбачений за участь в семінарі (практичному занятті). Графік консультацій, доступний на сайті кафедри психології і педагогіки, але викладач сам призначає студентам час консультації в індивідуальному порядку.

Теми і завдання для семінарських (практичних) занять передбачені робочою програмою дисципліни, яка є доступною з особистого кабінету студента в системі «Кампус», гугл класі або на сайті кафедри психології і педагогіки.

На лекціях та семінарських (практичних) заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, але лише для цілей, пов'язаних з навчанням. Бажано, щоб на семінарському (практичному) занятті студент використовував підготовлені ним письмові нотатки з питань заняття.

Форми роботи

На лекціях висвітлюється зміст тем кредитного модуля «Психологія сім'ї». Тематика лекцій наведена у робочій програмі дисципліни.

На семінарських заняттях студенти поглиблюють і розширюють знання з психології сім'ї. Тематика семінарських занять наведена у робочій програмі дисципліни. Під час семінарських занять викладач резюмує сильні і слабкі місця у доповідях студентів, вказує на помилки, якщо такі є, дає відповіді на додаткові питання студентів з теми семінарського заняття.

На практичних заняттях студенти поглиблюють і розширюють уміння з аналізу і регулювання сімейних відносин. Теми і зміст практичних занять наведено у робочій програмі дисципліни. В процесі практичних занять викладач резюмує сильні і слабкі місця у виконаних студентами завданнях, вказує на помилки, якщо такі є, дає відповіді на додаткові питання студентів з теми практичного заняття.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політику, стандарти і процедури дотримання академічної доброчесності містять такі регламентуючі документи КПП ім. Ігоря Сікорського, оприлюднені на сайті Університету: Кодекс честі КПП ім. Ігоря Сікорського <https://kpi.ua/files/honorcode.pdf>, Положення про систему запобігання академічному плагіату <https://rb.gy/agihij>, а також нормативно-правові документи, офіційні рекомендації, накази та розпорядження, соціологічні дослідження КПП ім. Ігоря Сікорського, методичні матеріали, освітні курси <https://kpi.ua/academic-integrity>.

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

8. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: опитування за темою семінарського (практичного) заняття, написання модульної контрольної роботи.

Календарний контроль: проводиться 2 рази за семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.

Семестровий контроль: залік

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що він отримує за:

1. Результати роботи на семінарах;
2. Результати роботи на практичних заняттях;
3. Якість виконання модульної контрольної роботи.

Робота студента на 7 семінарських заняттях (ваговий бал за семінар – 4) складає 28% його рейтингу з дисципліни, робота на 7 практичних заняттях (ваговий бал за практичне заняття – 4)

складає 27% його рейтингу з дисципліни. Написання модульної контрольної роботи визначає 44% рейтингу.

Студент отримає найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь на проведених семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань. Пропущені заняття, неточності, неповнота, помилки у відповідях спричиняють зниження рейтингу студента. Належна підготовка студента до семінарського (практичного) заняття займатиме в середньому 2 години.

Викладач оцінює роботу студента на кожному семінарському (практичному) занятті, але конкретна підсумкова кількість балів за роботу на заняттях виставляється викладачем під час першого і другого етапу проміжної атестації – на восьмому і чотирнадцятому тижнях навчання відповідно. Рейтинг студента станом на 8-й тиждень (за результатами роботи на 8 семінарах і практичних заняттях) і 14-й тиждень (за результатами роботи на наступних 9-14 семінарах і практичних заняттях) навчання повідомляється студенту на занятті чи в особистому кабінеті електронного кампусу.

На 13-14 тижні семестру студенти виконують модульну контрольну роботу. МКР виконується на лекційному занятті, тривалість МКР – 45 хвилин. Модульна контрольна робота містить 22 тестових питання, кожне питання містить 3 варіанти відповіді, серед яких правильною є лише одна. Задача студента – уважно прочитати питання та варіанти відповідей, обрати один варіант відповіді (правильний на думку студента) та позначити його у будь-який зручний спосіб.

Студент може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення студента з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

Умови допуску до семестрового контролю:

Зарахування усіх документів, які передбачає даний силабус.

9. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Головною метою лекцій є мотивація і організація роботи студентів з навчальним матеріалом протягом навчального семестру.

Вивчення дисципліни проводиться згідно існуючої методики організації навчального процесу у закладах вищої освіти, що передбачає питому вагу самостійної роботи студентів.

Вибір форм і методів самостійної роботи, питань, що виносяться на самостійне вивчення, а також навчальних завдань здійснюється викладачем в залежності від конкретних умов навчання, запитів студентів, змісту і методики організації семінарських і практичних занять.

Лекції проводяться з використанням мультимедійних презентацій (за наявності умов в аудиторії). Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, стереотипи, про які розповідатиме викладач. Якщо студент буде уважно слухати, фіксувати відповідний матеріал, потім прочитає цей текст і застосує його при підготовці до семінару чи практичного заняття, то обсяг засвоєного ним навчального матеріалу і глибина його розуміння збільшуватиметься в рази.

Головними завданнями семінарських занять є розвиток у студентів уміння працювати з науковою та навчальною психолого-педагогічною літературою, готувати доповіді, формулювати та відстоювати власну позицію, приймати активну участь у тематичній дискусії. Готуючись до семінарського заняття студент має обов'язково опрацювати лекційний матеріал певної теми, бажано ознайомитись з додатковими ресурсами в мережі. При виникненні питань, виявленні незрозумілих положень необхідно обов'язково обговорити їх з викладачем. На семінарському занятті навіть добре підготовлений студент не повинен залишатись пасивним спостерігачем, а активно включатись у обговорення питання. Якщо ж студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним із важливих

завдань вивчення гуманітарних дисциплін є вироблення вміння логічно мислити і відповідно висловлювати власні думки.

Проведення практичних занять спрямоване на закріплення теоретичного матеріалу, навчання діагностиці психологічних проблем у конкретних сімейних і, зрештою, формуванню умінь з налагодження продуктивних взаємин у сім'ї.

Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг. Відповідальне ставлення до підготовки на кожне семінарське (практичне) заняття дає змогу не лише правильно засвоїти навчальний матеріал, але й зекономити зусилля при проходженні семестрового контролю.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається.

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено професором кафедри психології і педагогіки, кандидатом психологічних наук, професором *Винославською Оленою Василівною*

Ухвалено на засіданні кафедри психології та педагогіки (протокол № 14 від 14.05.2025 р.)

Погоджено Методичною комісією ФСП (протокол № 4 від 24.06.2025 р.)

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

(для здобувачів вищої освіти денної форми)

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що він отримує за:

1. Результати роботи на семінарах;
2. Результати роботи на практичних заняттях;
3. Якість виконання модульної контрольної роботи.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання

1. Робота студента на семінарах

Ваговий бал – 3. Максимальна кількість балів за роботу студента на семінарах дорівнює:

$$4 \text{ бали} \times 7 \text{ семінарів} = 28 \text{ балів}$$

Результати роботи студента на семінарах оцінюється за двома показниками: а) виступ на семінарі; б) участь в обговоренні та доповнення.

а) виступ на семінарі

Ваговий бал – 2. Максимальна кількість балів на всіх семінарах дорівнює:

$$3 \text{ бали} \times 7 \text{ семінарів} = 21 \text{ бал}$$

Критерії оцінювання:

- 3 – ґрунтовна відповідь, відображення власної позиції;
- 2 – відповідь правильна, але потребує деяких уточнень;
- 1 – відповідь неповна, потребує певних доповнень;

б) участь в обговоренні та доповнення

Ваговий бал – 1. Максимальна кількість балів на всіх семінарах дорівнює:

$$1 \text{ бал} \times 7 \text{ семінарів} = 7 \text{ балів}$$

Критерії оцінювання:

- 1 – слухне доповнення, відображення власної позиції;
- 0 – пасивна участь в обговоренні;

2. Робота студента на практичних заняттях

Ваговий бал – 27. Максимальна кількість балів за виконання тест-вправ на практичному занятті дорівнює:

$$4 \text{ бали} \times 7 \text{ практичних} = 28 \text{ балів}$$

Критерії оцінювання:

Завдання виконано, наведено докладний аналіз результатів, активна участь в обговоренні	4
Завдання виконано, наведено стислий аналіз результатів, пасивна участь в обговоренні	3
Завдання виконано без аналізу результатів, пасивна участь в обговоренні	2
Завдання виконано з помилками без аналізу результатів, участь в обговоренні не бере	1

3. Виконання модульної контрольної роботи

Ваговий бал – 2. Максимальна кількість балів за виконання МКР дорівнює:

$$2 \text{ бали} \times 22 \text{ тестові завдання} = 44 \text{ балів}$$

Критерії оцінювання:

Правильна відповідь на тестове завдання	2
Неправильна відповідь на тестове завдання	0

Розрахунок шкали (R) рейтингу

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$R_C = (4 \times 7) + (4 \times 7) + 44 = 100 \text{ балів}$$

Таким чином, рейтингова шкала з дисципліни складає $R = R_C = 100 \text{ балів}$.

Студенти, які набрали протягом семестру рейтинг з кредитного модуля менше **0,6R** зобов'язані виконувати залікову контрольну роботу.

Студенти, які набрали протягом семестру необхідну кількість балів ($RD \geq 0,6R$) мають можливості:

- а) отримати залікову оцінку (залік) так званим "автоматом" відповідно до набраного рейтингу;

б) виконувати залікову контрольну роботу з метою підвищення оцінки. При цьому попередній рейтинг студента з дисципліни скасовується і він отримує оцінку **R₃** тільки за результатами залікової контрольної роботи.

4. Залікова контрольна робота складається з трьох теоретичних питань за тематичними розділами курсу (виконується лише тими студентами, які набрали протягом семестру рейтинг з кредитного модуля менше **0,6R** або бажають виконувати залікову контрольну роботу з метою підвищення оцінки).

Ваговий бал – **33(34)** бали.

Критерії оцінювання I та II питання:

грунтовне розкриття теоретичного питання, відображення власної позиції	33
грунтовне розкриття теоретичного питання	22
розкриття теоретичного питання потребує доповнення	11
розкриття теоретичного питання містить багато помилок	3

Критерії оцінювання III питання:

Здійснено ґрунтовний аналіз, відображено власну позицію, наведено приклад	34
Здійснено ґрунтовний аналіз, відображено власну позицію	22
Здійснено правильний аналіз без відображення власної позиції	11
Здійснено поверхневий аналіз ситуації	3

Максимальна кількість балів за виконання залікової контрольної роботи дорівнює:

$$R_3 = 33 + 33 + 34 = 100 \text{ балів}$$

Приклади:

Варіант № 1

1. Визначте основні функції сім'ї.
2. Розкрийте психологічні механізми впливу батьків на дітей.
3. Поясніть, якими методами і методиками можна визначити рівень подружньої сумісності.

Варіант № 2

1. Які, на вашу думку, фактори зумовлюють стабільність шлюбу і сім'ї.
2. Визначте результативні поведінкові стратегії в сімейному спілкуванні.
3. Охарактеризуйте методики психодіагностики стилів сімейного виховання.

Для отримання студентом відповідних оцінок (**ECTS** та традиційних) за результатами роботи в семестрі його рейтингова оцінка **RD** переводиться згідно з таблицею 1:

Таблиця 1

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

Кількість балів	Оцінка
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

Перелік питань до залікової контрольної роботи

1. У чому полягають відмінності сім'ї від інших малих соціальних груп?
2. Які соціально-психологічні характеристики є спільними для сім'ї та інших малих соціальних груп?
3. Визначте основні функції сім'ї.
4. Чи існує, на вашу думку, провідна функція сім'ї? Відповідь обґрунтуйте.
5. Розкрийте соціально-психологічні особливості структури сім'ї.
6. Поясніть, які типи родин виділяють: а) за демографічною ознакою; б) за розподілом ролей.
7. Висвітліть тенденції розвитку сучасної сім'ї.
8. Чи можна стверджувати, що сучасна сім'я перебуває у кризовому стані?
9. Охарактеризуйте психологічні проблеми кожної фази циклу сімейного життя.
10. Як співвідносяться поняття "шлюб" і "сім'я", "любов" і "шлюб"?
11. Чи завжди стійкий шлюб є успішним?
12. Як мотивація шлюбно-сімейних стосунків впливає на задоволеність шлюбом?
13. Які фактори зумовлюють стабільність шлюбу і сім'ї?
14. Поясніть основні причини розірвання шлюбу.
15. Охарактеризуйте рівні подружньої сумісності.
16. Чи означає низький рівень подружньої сумісності приреченість шлюбу на невдачу?
17. Що означає термін "психологічне здоров'я сім'ї"?
18. Сформулюйте компоненти готовності до шлюбу і сімейного життя.
19. Визначте складові етико-психологічної готовності до шлюбу.
20. Розкрийте роль сім'ї у становленні особистості дитини.
21. Висвітліть психологічні механізми впливу батьків на дітей. Наведіть приклади.
22. Чи можна, на вашу думку, вивести з особистісних характеристик батьків чи методів їхнього виховання конкретні властивості особистості дитини? Відповідь обґрунтуйте.
23. Поясніть які характеристики ставлення батьків до дитини і відповідної поведінки відбито в понятті "стиль сімейного виховання"?
24. Проаналізуйте відомі вам стилі сімейного виховання. Який зі стилів є найоптимальнішим для розвитку особистості дитини?
25. Причини неадекватного ставлення батьків до дитини. Наведіть приклади.
26. Як особистісні проблеми батьків зумовлюють проблеми у стосунках з дітьми?
27. Розкрийте причини жорсткого поводження з дитиною в сім'ї.
28. Як неадекватне ставлення до дитини спричиняє відхилення в її психічному й особистісному розвитку?
29. Які психологічні умови можуть забезпечувати оптимізацію стосунків батьків з дітьми, розвиток особистості дитини?
30. Сформулюйте ознаки «проникливої людини».
31. Поясніть, у чому полягає сутність інтимно-особистісного, або довірливого, спілкування.
32. Прокоментуйте смислове призначення невербальних засобів для розвитку вмінь спілкуватися.
33. Сформулюйте диференціальні характеристики психології чоловіків і жінок, які визначають сприятливий сімейний психологічний клімат.
34. Наскільки, на вашу думку, аргументованими у «психології сім'ї» є концепції «ритмів кохання»?
35. Розкрийте базові настанови феномена «мистецтво спілкування».
36. Сформулюйте переваги і недоліки маніпулятивного спілкування у сімейних взаєминах.
37. Визначте результативні поведінкові стратегії в сімейному спілкуванні.
38. Прокоментуйте значущість експресії для сімейного спілкування.
39. Сформулюйте базові настанови спілкування в соціальній системі «батьки – діти».
40. Дайте визначення поняттю «сімейний конфлікт».
41. Прокоментуйте види сімейних конфліктів.
42. Опишіть динаміку сімейного конфлікту.
43. Охарактеризуйте моделі поведінки у сімейних конфліктах.
44. Проаналізуйте основні сімейні стресори.
45. Дайте характеристику неблагополучним сім'ям.
46. Охарактеризуйте поняття ревнощів.
47. Опишіть мотиви сімейних зрад.

48. Сформулюйте цілі і завдання психологічної діагностики сім'ї.
49. Розкрийте підходи до психологічної діагностики сім'ї.
50. Якими методами і методиками можна визначити рівень подружньої сумісності?
51. Опишіть методики, за допомогою яких можна визначити особливості взаємин у сім'ї.
52. Дайте характеристику методик психодіагностики стилів сімейного виховання.
53. Порівняйте особливості психологічної діагностики сім'ї на основі індивідуального і сімейного підходів.
54. Визначте найдоцільніші, на вашу думку, методи психодіагностики сім'ї як системи.
55. Сформулюйте цілі і завдання психологічної допомоги сім'ї.
56. Пясніть подібність і розбіжності процесів психологічного консультування і психотерапії сім'ї.
57. Розкрийте принципи сімейного психологічного консультування.
58. Охарактеризуйте методи і прийоми психологічного консультування сім'ї. У чому полягає їхня специфіка порівняно з методом психологічного консультування з інших проблем?
59. Вмєвітліть етапи психологічного консультування сім'ї за характером і тривалістю консультації.
60. Проаналізуйте підходи до здійснення сімейної психотерапії.
61. Сформулюйте принципи сімейної психотерапії.
62. Якою, на вашу думку, є кінцева мета сімейного психотерапевтичного процесу?
63. В чому полягають особливості надання психологічної допомоги сім'ї, де є діти різного віку?